

De herkomst van Houtzaagmolen “De Vriendschap”

J. de Haan/V.P. Keesmaat

In het jaarboek van de vereniging Oud Monnickendam van 2003 staat een uitgebreid artikel van de hand van L. Appel met de titel *De geschiedenis van houtzaagmolen “De Vriendschap”*.¹ Hierin geeft hij aan dat de vroegste aanduiding van de molen, die toen nog “De Bonsem” heette, voorkomt in een oud belastingboek van Monnickendam. Vanaf het jaar 1766 moest door Albert van Wallendal belasting worden betaald voor de houtzaagmolen aan de Kloosterdijk. Gegevens over de herkomst of het bouwjaar van de molen waren verder niet bekend.

Dhr. J. de Haan uit Ipendam heeft zo’n 20 jaar geleden archiefonderzoek in de Ipendamse belastingboeken gedaan. Hierin vond hij destijds gegevens betreffende een zeskante houtzaagmolen die in Ipendam “bij de brug aan de Jaagweg” stond. Toen hij kortgeleden het artikel van L. Appel las, ging bij hem een belletje rinkelen, met name toen zijn oog viel op het jaartal 1766. Hij haalde zijn oude aantekeningen erbij. Hieruit kwam naar voren dat de zeskante houtzaagmolen die ooit in Ipendam stond, op 20 december 1765 aan Albertus Wallendal was verkocht en vervolgens naar Monnickendam was vervoerd. Afgaande op het artikel van L. Appel kon het niet anders dan om molen “De Vriendschap” gaan. Deze bleek voordat hij in Monnickendam terecht kwam dus in Ipendam te hebben gestaan! Deze ontdekking wilde dhr. de Haan niet onthouden aan allen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van houtzaagmolen “De Vriendschap” en daarom volgen hieronder een aantal letterlijke aantekeningen uit de Ipendamse belastingboeken. De aantekeningen laten zien hoe de molen eind 17^e en begin 18^e eeuw al een aantal keren van eigenaar wisselde. De vroegste datum waarin de molen wordt genoemd is 1648.

In het boek “*Rekening van 1647 tot 1648*” wordt vermeld dat “*Hendrik Jeronimus in Manelingh d.d. 28 April 1648, verkrijgt een saagmeulen en erf te Ipendam.*”

In **1693** wordt de molen door Trijntje Coels aan Gerrit Claesz. Gruijs verkocht.

24-10-1693 Taxatie van de roerende goederen van een Saagmolen tot Ipendam.

Folio 222-V Taxatie: Op verzoek van Trijntje Coels, weduwe en boedelhoudster van wijlen Pieter Coel, te Ipendam en Gerrit Claesz Gruijs te Oostzaan.

Transactie: de roerende goederen van een zaagmolen te Ipendam; bij de brug aan de Jaagweg met desselfs schuijt daartoe behorende. f375,-

24-10-1693 Opdracht van de voorschreeven Saagmolen.

Folio 222-V Verkoper: Trijntie Coels, weduwe en boedelhoudster van wijlen Pieter Coel, te Ipendam

¹ Vereniging Oud Monnickendam, Jaarboek 2003, blz.. 92 t/m 99

Koper: Gerrit Claesz Gruijs te Oostzaan.

Transactie: Een Saagmolen met zijn erven en loodsen, schuit, en wat er verder bij is. bij Ipendam bij de brug aan de Jaagweg. f 800,-

1693

Saagmolen te Ipendam.

't Oirconde hebben wij, Schout en Schepenen voort ten versoecke van de Compt, elck onse zegelen hier beneden aengehangen desen 29 October 1693

Op de Kant der acte staat: Coop contant f 800,-

Gaat afvoer roerende goederen volgens de hiervooren staande

Taxatie contant f 375,-

blijft contant f 425,-

In de *Oud Rechtelijke Archieven*, inventaris nr. 3643 (1686-1694), vinden we ook het een en ander terug over de verkoop van de molen in 1693 door Trijntje Coels aan Gerrit Claesz. Gruijs:

Taxatie van de roerende goederen van een zaagmolen te Ipendam

Wij ondergesz, Schout, Schepenen en Secretaris van de vrije Heerlijkheid van Purmerend ende Ipendam, hebben ten versoecke van Trijntie Coels, wed en boedelhoudster van wijlen Pieter Coel, woonende tot Ipendam en Gerrit Claesz Gruijs woonende tot Oostzaan, getaxeert de roerende goederen van een Saagmolen staande tot Ipendam bij de brugh aan de Jaagweg met desselfs schuijt daartoe behorende, na dat nauw reguard van den inventaris derselver goederen hebbende genomen na de juiste waarde op f 375,- enz.

Gedaan 29 October 1693.

Opdraght van de voorz saagmolen.

Wij Olphert Spaniën Schout, Claas Jansz ende Cornelis Claesz Beste Schepenen van Purmerlant en de Ipendam, doen condt dat voor ons compareerde Trijntie Coels, weduwe en boedelhoudster van wijlen Pieter Coel, woonende tot Ipendam, de welcke geliede en bekende voor haar ende haar erven ofte nacomers vercocht, opgedragen en in vrijen eigendomme getransporteerd te hebben, gelijk sij doet mits desen aen Gerrit Claesz Gruijs, woonende tot Oostzaan. een saagmolen met sijn erve, loodsen, schuijt en verders wat daarbij is, staande en leggende tot Ipendam bij de brugh aen de Jaagweg en de dat voor de somme van aghthondert Car (Carolus) guldens daarvan sij compt ook bekende als voldaan en wel betaald te wesen den laatsten met de eersten penninck, scheldende daeromme de voors molen ende erven in voegen als vooren mits desen Guijt aen handen voortnt belovende deselve te vrijen ende waaren voor alle nameningen, actiën, opseggen en de oude brieven naar sistantie ende costume onser voors dorpen, onder verbant van haar Compt persoon ende alle haare goedere ende sonder argh ofte liste.

{Afbeelding: detail kaart houtzaagmolen te Ipendam}

In **1722** wordt de molen door de weduwe van Gerrit Claesz. Gruijs verkocht aan Albert Booker en Claesz. Bon uit Oostzaan.

Verkoop van de Zaagmolen te Ipendam.

Inventaris. No 3646

12-09-1722

Folio 25. v. Verkoper: Jan van Keeren uit Oostzaan in opdracht van Wumpje Jans Weduwe van Gerrit Claesz Gruijs en Guertje Huijgens, weduwe van Claas Gerritsz Gruijs, beiden te Ipendam.

Kopers: Albert Booker en Claesz Bon, beide uit Oostzaan

Transactie I: Een zeskante zaagmolen met een woon en zomerhuisje en haar erven, de houtloodsen, schuur, schuijten huijs, en alle verdere gereedschappen. bewesten de Trekweg bij Ipendam. Burgemeester Dirk Goud zijn land ten Zuiden Wouter Ariaensz van der Meer ten Noorden.

Transactie II Een erf met daarop staand wagenhuis in het dorp Ipendam. Cornelis Rinkel ten Zuiden – Adam Thijsz Gorter ten Noorden Samen f6200,-

12-09-1722 Hypotheek op de zaagmolen te Ipendam. Inventaris no 3646.

Folio 26-R. Hypotheek: f3100,- ten laste van Albert Booker en Claesz Bon. Beide uit Oostzaan.

Geldschieter: Wumpje Jans, weduwe van Gerrit Claesz Gruijs en Guurtje Huijgens, weduwe van Claas Gerritsz Gruijs beide te Ipendam.

Onderpand: Een zeskante zaagmolen met een woon en zomerhuisje en haar erven de houtloodsen, schuur en schuijtenhuis en alle verdere gereedschappen, bewesten de Trekweg. Burgemeester Dirk Gout zijn land ten Zuiden Wouter Ariaensz van der meer ten Noorden.

Bij akte van 12 September 1722 Kochten Claes Bon en Albert Booker, beide wonende te Oostzaan de zeskante houtzaagmolen, houtloodsen en erve, als mede de gereedschappen, volgens inventaris van Wumpje Jans, weduwe van Gerrit Claes Gruijs en Geurtje Huijgens, weduwe van Claes Gerritsz Gruijs, beide wonende te Ipendam

*De Koop van dit huis en erf met de molen enz f 6200,-
of de roerende goederen f 1500,-*

blijft voorhuis, erf en molen

f 4700,-

De inventarislijst vermeldt:

de As, de Kruk, de ramen, de raderen en 11 zeilen, enige Krui en voortouwen

6 zagen Lang 5 ½ voet

23 zagen Lang 4 ½ voet geklust.

26 zagen Lang 4 voet

2 nieuwe zagen Lang 4 ½ voet, ongeklust

2 nieuwe zagen Lang 4 voet.

1 trekzaag, 1 handzaag, 36 hangelse, 4 zetijzers, 8 balkijzers

4 mokers, 1 koevoet, 1 dommekracht, 3 kettinghaken, 1 stropketting

4 kunste, 2 bijlen, 1 dissel, 1 gootdissel, 1 nijptang, 1 beitel, 1 avegaars, 6

balkrammen, 4 tasthaken, 6 lange balkhaken, 1 lange boom, 1 sleij, 2

*Houtschuiten met een zeil en hetgeen er bijhoort, 2 jaaglijnen, 1 jeijn, voorts
touwen, vijlen, klossen, wiggen, schotels en houtjes.*

{Afbeelding Zeskante Houtzaagmolen te Ilpendam 1753}

In **1731** wordt de molen door Krijn Maartensz Louw gekocht van Albert Bookers en Jacob Bon. In 1728 had de gemeente Ilpendam verboden dat er op het erf of in de houtzaagmolen werd gerookt. De molen wordt in 1731 “de Jonge Boom” genoemd. Het lijkt voor de hand te liggen dat de naam “De Bonsem”² hier zijn oorsprong vindt. Ook lijkt de naam van de eigenaar Jacob Bon (of Boon) hiermee te maken te hebben.

*13-3-1728 Marijtje Boon bezat ¼ deel in de Houtzaagmolen tot een bedrag van f 1000,-
blijkens de taxatie van 3 Maart 1728*

*16-4-1728 In de Vergadering van Bailliuw, schout en Burgemeesteren schepenen en
Vroetschappen van Purmerland en Ilpendam op het Raedhuijs te Purmerland
gehouden op 16 April 1728 de willekeur aangevuld met een artikel dat het een
ieder verboden werd op het erf of in de Houtzaagmolen te roken.*

*2-6-1731 2 Juni 1731 kocht Krijn Maartensz Louw de Houtzaagmolen voor f 5850,- van
Albert Bookers en Jacob Bon (of Boon).*

*2-7-1731 Blijkens taxatie akte van 2 Juli 1731 Liet Gerrit Claesz Bon (of Boon) na de
helft in de zeskantige Houtzaagmolen genaamd “de Jonge Boom”
toen de Zoon van B(o)on +/- 1730 op de molen kwam.*

02-06-1731 Verkoop van een zaagmolen te Ilpendam. inventaris no 3646

*Folio 281-V Verkoper: Albert Booker en Jacob Bon. beide uit Oostzaan.
Koper: Krijn Maartensz Louw. uit Ilpendam*

² Zie Jaarboek 1999, blz. 110 en Jaarboek 2003 blz. 93 en 99

*Transactie: Een zeskante zaagmolen bewesten de Trekweg te IJpendam.
Het land van Burgemeester Dirk Gout ten Zuiden f 5850,-
de Wed van Jan Woutersz van der Meer ten Noorden.*

Hijpotheek op een Zaagmolen te IJpendam.

02-06-1731

Hijpotheek: f 4000,- ten laste van Krijn Maartensz Louw uit IJpendam.

Folio 282 R

*Geldschieter: Mevr: Joanna Hooft vrouwe der Heerlijkheid Purmerland –
IJpendam.*

Onderpand: Een zeskante zaagmolen bewesten de Trekweg bij IJpendam

*Het land van Burgemeester Dirk Gout ten Zuiden
de Wed van Jan Woutersz van der Meer ten Noorden.*

In **1765** wordt de molen verkocht door Krijn Louw aan Albertus Wallendal, regerend burgemeester te Monnickendam. De molen wordt vervolgens naar Monnickendam vervoerd.

Verkoop van een Zaagmolen te IJpendam inventaris no 3679

20-12-1765

Verkoper: Crijn Louw, uit IJpendam.

Koper: Albertus Wallendal, (regerend Burgemeester te Monnickendam.)

*Transactie: Een zeskante zaagmolen met al zijn gereedschappen alsmede
Loodsen en stalling staande op de molenwerf, de houtschuit, en de houtwagen
met haar toebehoren en een chais (sjees)*

Gelegen tot IJpendam aan de Jaagweg.

*Het land van Willem Gout ten Zuiden
en het huis van de verkoper ten Noorden. f 4000,-*

***Clausule: De koper zal met toestemming van de Heeren gecommiteerde
raden, de staten van Holland en West-Friesland, en het Noorder-Kwartier, de
Molen met toebehoren mogen vervoeren van IJpendam naar
Monnickendam.***

Misschien vraagt u zich af hoe zo'n molen vervoerd kon worden? Volgens dhr. de Haan konden de molens uit die tijd binnen een week tijd gedemonteerd en daarna dus goed vervoerd konden worden. Zo werd de Monnickendamse zaagmolen "de Noordstar", gelegen aan de Noordercingel, in 1799 verkocht door Jacob Teengs en vervoerd naar Oude Pekela!³

[*{Eventueel afbeelding Zaagmolen}*](#)

³ Vereniging Oud Monnickendam, Jaarboek 1999, blz. 110/111.